

HE LLEGIT
NO SÉ ON

EVA
PIQUER

El lloc d'on surten les paraules

“Vaig engegar l'ordinador, vaig canviar l'idioma de suec a grec i vaig esperar el primer mot”

Quan no tens res a dir, ho dius millor en la teva llengua materna

“Cada llengua té la seva manera de ser escrita”, conclou Theodor Kallifatides en el primer llibre que ha escrit directament en grec després de cinquanta anys d'escriure en suec. Es titula *Una altra vida, encara* i l'ha publicat Galàxia Gutenberg tant en català (amb traducció del grec modern de Montserrat Camps) com en castellà (amb traducció de Selma Ancira). La conclusió de Kallifatides va més enllà: “Quan saps què vols dir, ho pots dir en totes les llengües que saps. En totes les llengües, també, pots callar. Però quan no tens res a dir, ho dius millor en la teva llengua materna”.

Theodor Kallifatides va néixer a Grècia el 1938, va emigrar a Suècia el 1964 i ha construït una extensa obra literària en el seu idioma d'acollida, que és l'idioma amb què parla amb la seva dona i amb els seus fills. Molta gent li ha preguntat al llarg dels anys per què la Guni-lla no ha après més grec o per què ell no s'adreça en grec als fills. “L'única resposta absoluta –admet– és que mai no vaig voler. Preferia que ells m'ensenyessin suec a mi. M'agradava la seva llengua i, a més, jo hi escrivia. Els meus fills n'eren, principalment, els grans proveïdors. Arribaven a casa amb un carregament de paraules que jo no hauria après mai de cap altra manera. Converses pròpies de la seva edat, dels seus jocs, dels seus amors”.

A prop dels vuitanta anys, i havent-se plantejat penjar la ploma per sempre, Kallifatides va provar d'escriure en grec i va constatar amb sorpresa que les pa-

THEODOR KALLIFATIDES

acaba de publicar en castellà un segon text de Kallifatides escrit en grec: *Madres e hijos*.

Sense emigrar hauria escrit igual, però no de la mateixa manera

La pugna entre dues llengües em remet a l'hongaresa Agota Kristof. “Sé que no escriuré mai en francès com hi escriuen els escriptors francesos de naixement, però l'escriuré com pugui, tan bé com pugui”, deia. Ella es va proposar el repte d'escriure en francès –una “llengua enemiga” imposada per les circumstàncies: va fugir a Suïssa als vint-i-un anys, quan l'exèrcit soviètic va reprimir la insurrecció de Budapest– i se'n va sortir amb escreix: es va convertir en una de les escriptores més singulars i reconegudes en llengua francesa. “Com hauria estat la meua vida si no me n'hagués anat del meu país?”, es pregunta Kristof en una de les notes autobiogràfiques aplegades a *L'analfabeta* (Amsterdam, traducció de Montserrat Solé Serra). “Més dura, més pobra, em penso, però també menys solitària, menys esquinçada, i feliç, potser. L'únic que tinc clar és que jo hauria escrit igual, tant se val on i tant se val en quina llengua”.

Hauria escrit igual, però no hauria escrit de la mateixa manera. Perquè el francès no li naixia del mateix lloc que l'hongarès. Perquè el francès era un idioma estranger que havia après a fer servir de mica en mica. Perquè la lluita d'Agota Kristof per conquerir aquella llengua adoptiva havia estat “llarga i acarnissada”.

Perquè, en definitiva, cada llengua té la seva manera de ser escrita. ♦♦

raules li sortien soles: “No em sentia oprimat, no tenia cap necessitat d'estrifer la veu”. Amb el suec no ha assolit mai aquesta immediatesa, se l'estima molt però el porta al cap “com una corona d'espines”. És com si cada llengua par-tís d'un lloc diferent: “La meua primera llengua és un batec del cor. La segona, una reflexió. La primera naixia de les entranyes, la segona, del cervell”.

Theodor Kallifatides –convençut que l'emigració no l'ha fet escriptor, que hauria escrit igualment si s'hagués quedat a Grècia– torna, doncs, als orígens i reneix. Es reconcilia amb la llengua materna i amb el seu pas pel món: “Una vegada vaig escriure que l'ésser humà necessita un sentit a la vida, no tant per viure com per morir”. I escriu, com si hagués de ser l'últim, un llibre exquisit que ha resultat ser el primer d'una nova etapa: Galàxia Gutenberg

AIXÒ NO CAL DIR-HO

El petit Nicolas torna a l'escola

Tot és infantesa, en Gosciny. Es veu als relats d'*El petit Nicolas*, i a les il·lustracions de Sempé. Aquestes històries procedien dels records del col·legi que Sempé li confiava a Gosciny per tal que les protagonitzés aquest filllet que van tenir tots dos. Això s'explica a la biografia de René Gosciny que ha fet la dibuixant Catel (per suggeriment d'Anne Gosciny, la filla), i que es titula *Le roman des Gosciny. Naissance d'un gaulois* (Grasset, París, 2019). Catel és autora, així mateix, de les respectives biografies, amb guió de Bocquet, de Kiki de Montparnasse, Olympe de Gouges (aquestes dues editades a Sins Entido) i Joséphine Baker, dones d'extraordinari talent i molt valentes en èpoques convulsives. Anne Gosciny volia que el seu pare fos

mostrat per una artista capaç de parlar així de les dones. No sé si avui Gosciny i Sempé haurien portat Nicolas a l'escola amb mascareta. Suposo que sí, quin remei. Però ho tindrien complicat per garantir el seu distanciament físic dins de l'aula, i fins i tot al pati, ja que rara era la història que no acabava amb tots els xiquets donant-se cops de puny al nas. Aquestes criaturades de barallar-se tumultuosament per un petit esdeveniment les arrossega Gosciny per tota l'obra. Passa a cada moment a l'aldea gal·la d'Astèrix. A Gosciny li agrada anar al col·legi com ho fan els nens de *Zéro de conduit*, la pel·lícula de Jean Vigo. Però allò que en Vigo és anarquia en Gosciny és socialdemocràcia. Nicolas, igual que els seus contemporanis Aquil·les Taló, Modeste i Pompon, Bo-

la i Bill..., viu en una casa amb jardinet. Un altre capitalisme és possible. Els temps dolents queden enrere. En Vigo, la Segona Guerra Mundial està a tocar i l'escola és un cataclisme. I és un lloc sinistre a *Les diaboliques*, d'Henri-Georges Clouzot, al començament de la Guerra Freda. Sempre trobem un personatge infantil en el món de Gosciny: l'Obèlix podria anar a classe amb Alceste, Eudes i Nicolas; el gos Rantamplan és més nen que els quatre germans Dalton plegats, i també és un nen el califa d'Iznogoud. Al còmic de Catel es parla de les transformacions que sofria Gosciny amb cadascun dels seus dibuixants, i així es diu que amb Uderzo va ser gal; amb Morris, cowboy, i amb Sempé va ser nen. Va ser aquest l'únic a qui no li va amagar. ♦♦

MINÚCIES
JORDI LLOVET

Dante censurat

Fa poques setmanes una casa del ram va treure a subhasta una rara edició del segle XVII de la *Commedia*, de Dante, força valuosa. No és una edició que es vengui a cap preu astronòmic, però tenia una particularitat: havia estat censurada per un membre de la Santa Inquisició. Era una cosa relativament comuna, però costa de trobar exemplars amb els senyals de la censura i el nom exacte de l'encarregat de dur-la a terme.

En una de les pàgines de respecte (respecte?) del llibre s'hi llegia: “*Expurgóse el libro según el expurgatorio del año mil y seiscientos y doce por Fray Martín Pisson, classificador de la Inquisición de España*”. Segueix la firma del censor, molt lluïda.

Entre els passatges que havien quedat ratllats amb tinta negra hi apareixia el següent, relatiu a una tomba: “*Anastasio Papa guardo, / lo qual trasse Fotin de la via dritta*” (“Guardo el papa Anastasi, a qui Fotí va desviar del bon camí”), *Infern XI*, 8-9. També de l'*Infern*, el llarg passatge XIX, 106-116, que fa referència a l'evangelista Joan i el seu Apocalipsi, i remet a la decadència de l'Església en temps de Dante (el traduïm): “De vosaltres va parlar l'evangelista quan va veure sobre l'aigua la puta fornicant amb reis; era aquella que tenia set caps i deu banyes, que van senyorejar la seva vida mentre el seu marit n'apreciava la virtut. El vostre déu és l'or i la riquesa. En què sou diferents dels idòlatres, perquè n'adoreu un centenar i no un de sol? Quants de mals va causar, ai, Constantí, no la teva conversió fidel, sinó el dot que va enriquir el primer dels pares!” (la famosa donació de Constantí al papa Silvestre, segles més tard refutada magistralment per Lorenzo Valla, que va ser a la cort del nostre rei Alfons el Magnànim).

I també aquests versos de *Paradís IX*, encara més crítics amb l'Església que els esmentats: “A això es dediquen el Papa i els cardenals (a menys-tenir els Evangelis), sense pensar ni un moment en Natzaret, on l'àngel Gabriel va obrir les ales. Però el Vaticà i tots els electes llocs de Roma que avui són cementiri de la milícia que seguia Pere, aviat es lliuraran d'un adulteri així”. Potser l'exemplar portava més pàgines censurades, però no en vam tenir notícia.

De tot plegat se'n desprenen diverses coses: l'Edat Mitjana cristiana no va ser gens procliu a llegir la Bíblia –la lectura de la qual fins i tot es va arribar a prohibir–, els inquisidors espanyols van ser d'una eficàcia contumaç i Dante continua sent, encara avui, d'una mordacitat inigualable. ♦♦

GETTY

JAVIER
PÉREZ
ANDÚJAR

